

IFS Info 2/1995

Jarle Hammerstad
og Knut Jahr

Telemark bataljon

*NATOs nye styrkestruktur og
Norges deltakelse i IRF*

Innhold

Forord	5
Innledning	7
Fra London-møtet til Roma-erklæringen, 1990-91	8
NATO-toppmøtet i januar 1994	9
Utfordringene	9
NATOs nye funksjoner	9
NATOs strategiske konsept	10
Personell	11
Beredskap	12
Utdanning	13
Økonomi	14
IRF - fremtidens forsvar?	15
Ulike former for fredsoperasjoner	15
«Out of area»-debatten	16
FN-mandat	17
Oppsummering	18
English summary	19
The Norwegian contribution to NATO's Immediate Reaction Forces	19

Forord

Bakgrunnen for denne studien er noe uvanlig. Aktuelle og potensielle problemer i forbindelse med implementeringen av stortingets IRF-vedtak var emne for oberstløytnant Knut Jahrs forskningsprosjekt da han var militærstipendiat ved IFS studieåret 1993-94. Han foretok i den forbindelse en omfattende innsamling av sentrale dokumenter fra sivile og militære institusjoner, samt en rekke intervjuer med sentrale norske og utenlandske aktører som ledd i sitt prosjekt. Oberstløytnant Jahr ble imidlertid på kort varsel beordret til FN-tjeneste i Bosnia i mai 1994 før studien var fullført. IFS engasjerte da cand. polit. Jarle Hammerstad til å fullføre analysen av det innsamlede materiale og å gi studien skriftlig form. Hammerstad har utvidet Jahrs opprinnelige ramme ved å sette den norske IRF-bataljonen inn i en NATO-sammenheng. Den foreliggende studie er således et fellesprosjekt hvor Knut Jahr har hatt hovedansvaret for det som direkte angår IRF-bataljonen. Konsulent i Den norske Atlanterhavskomite, Ole Chr. Slotten har foretatt supplerende datainnsamlinger til Jahrs bidrag. Jarle Hammerstad har til slutt samlet trådene og gitt studien en sammenhengende form.

*Tom Kristiansen
Daglig leder
Institutt for forsvarsstudier*

Innledning

NATO har siden Berlinmurens fall i 1989, Warszawa-paktens oppløsning i 1990 og Sovjetunionens kollaps i 1991 gjennomgått store forandringer. Kommandostrukturen er omorganisert og rasjonalisert, infrastrukturen er slanket, et nytt strategisk konsept er definert og NATO har påtatt seg nye oppgaver. Forandringene i det europeiske sikkerhetsbildet er bakgrunnen for forandringene i NATO, som igjen tvinger frem forandringer i det norske forsvaret.

NATO reagerte raskt på omveltningene i Europa og de nye utfordringene som dukket frem i øst etter at kommunismens lokk var løftet av. Allerede sommeren 1990 møttes NATOs stats- og regjeringssjefer i London, hvor de la grunnlaget for en ny organisasjon. Et nytt strategisk konsept ble vedtatt på Roma-toppmøtet i november 1991.

Høsten 1991 var flere av NATOs medlemsland allerede i gang med å etablere nye styrkestrukturer. En grunntanke i NATOs nye konsept er å basere seg på flernasjonale styrker med høy grad av mobilitet. Dette for å tilpasse seg de nye utfordringer, som etniske og nasjonale konflikter i avgrensede områder. Slike konflikter ville kreve stor grad av fleksibilitet og mulighet for hurtig utrykning.

En slik tankegang var utgangspunktet for etableringen av *Reaction Forces (RF)*, etter britisk initiativ. RF ble igjen oppdelt i *Immediate Reaction Forces*, IRF og *Rapid Reaction Forces*, RRF. Konseptet har siden 1991 vært under stadig utvikling. Den 18. juni 1993 besluttet stortinget å delta i NATOs styrker for hurtig utrykning, IRF.

Norge vil delta i NATOs hurtig-utrykningsstyrker (IRF) med følgende enheter:

- ♦ En infanteribataljon
- ♦ En F-16 skvadron
- ♦ En fregatt
- ♦ Et mineryddingsfartøy

I tre kapitler vil vi her diskutere IRF-bataljonen i sammenheng med NATOs nye struktur og debatten om fredsoperasjoner, som pågår i en rekke land og internasjonale organisasjoner. Når det gjelder Norges engasjement vil vi konsentrere oppmerksomheten om infanteribataljonen, IRF-BN, som innebærer noe helt nytt for Forsvaret.

I stortingsvedtaket den 18. juni 1993 heter det:

Det etableres en norsk infanteribataljon som skal inngå i NATOs styrker for hurtig utrykning som omtalt i proposisjonen. Bataljonen etableres på Heistadmoen mens hoveddelen av det nasjonale forsyningsselementet, som er en organisatorisk del av bataljonen, lokaliseres til Sessvollmoen. Bataljonen etableres 1. januar 1995 og skal være operativ 1. august 1995.

I Stortingsproposisjonen (St.prp.nr. 83) er følgende rammebetingelser gitt:

- ♦ Bataljonen skal bestå av 900 befal og soldater.
- ♦ Alt personell i bataljonen skal være frivillig.
- ♦ Minimum tjenestetid for vernepliktige skal være 12 måneder.
- ♦ Bataljonen må være klar til å forflyttes til et aktuelt kriseområde på syv dagers varsel, et mindre forparti på tre dagers varsel.
- ♦ Bataljonen må til enhver tid være operativ, dvs. fullt oppsatt med materiell og personell.
- ♦ Treningsnivå må være slik at avdelingen til enhver tid skal kunne settes inn i aktuelle oppdrag, om nødvendig også delta i strids-handlinger.

Vedtaket om å opprette IRF-bataljonen kan både ses som et brudd med tradisjonell norsk forsvarspolitik og et brudd med den tradisjonelle forsvarsstruktur. Det politisk nye er først og fremst det faktum at Norge nå er beredt til å sende styrker utenfor landets grenser som faktisk vil kunne delta

Jarle Hammerstad er cand. polit. fra Universitetet i Oslo. Han arbeider nå som utenriks- og forsvarspolitisk rådgiver for Høyres stortingsgruppe.

Knut Jahr er oberstløytnant i Hæren og var militærstipendiat ved Institutt for forsvarsstudier studieåret 1993-94.

i reelle krigshandlinger. Organiseringen av en slik styrke setter utvilsomt store krav til Forsvarets evne til omstrukturering og nytenkning. Er bataljonen et første skritt mot en profesjonalisering av de stående styrker - en yrkeshær, eller kan Forsvaret i større grad nyttiggjøre seg tidligere erfaringer uten de store omlegginger av strukturer og holdninger til den tradisjonelle vernepliktssoldaten?

En ting er i alle fall sikkert: Vedtaket om å opprette en styrke som skal kunne delta i militære aksjoner, kanskje også delta i kamphandlinger utenfor landets grenser, er fattet. Europa er forandret og NATO er forandret. Norge må, som en fortsatt erklært støttespiller i NATO-samarbeidet, på en eller annen måte engasjere seg i det som pågår i Europa idag, når det gjelder oppbyggingen av en ny sikkerhetsstruktur generelt og oppbyggingen av en ny styrkestruktur i NATO spesielt. Norge har tradisjonelt vært en aktiv deltaker i NATO. Vi forutsetter i denne analysen at det ikke er aktuell politikk å forandre Norges sikkerhetspolitiske forankring og engasjement for sikkerheten i våre nærområder.

Vi ser det derfor naturlig å gi en fremstilling av omstillingene innen NATO, den alliansen Norge etter krigen har basert sin sikkerhet på. Hva går omstillingene ut på? Hva er det NATO nå befatter seg med? Hvor kan den norske IRF-bataljonen tenkes å delta? Hva slags oppdrag er aktuelle - og for hvem?

Fra London-møtet til Roma-erklæringen, 1990-91

Den kalde krigens slutt tok det tradisjonelle fiendebildet fra NATO. Alliansen kunne ikke lenger bestå som en ren forsvarsallianse rettet mot en klart definert fiende, ei heller basere seg på en strategi tilpasset et klart og entydig trusselbilde. Det er ikke lenger noen fare for et massivt militært angrep fra øst i overskuelig fremtid. Det tidligere Sovjetunionens overvekt av konvensjonelle styrker er nå trukket tilbake fra Sentral- og Øst-Europa i tråd med CFE-avtalen om konvensjonell nedrustning.

Som følge av et endret trusselbilde har NATOs militære struktur vært gjenstand for en betydelig

slanking og omstrukturering. Det nye strategiske konsept ble vedtatt av NATOs stats- og regjeringsjefer i Roma i november 1991. Det ble i erklæringen fra dette møtet slått fast at det ikke eksisterer én, men et bredt spekter av nye utfordringer. NATOs svar på disse utfordringer og den nye ustabile situasjon er en mindre, men mer fleksibel og mobil militær struktur.

Roma-toppmøtet la opp til en utvikling av små og sammensatte enheter som hurtig kan forflyttes. Etableringen av de hurtige utrykningsstyrker, *Allied Rapid Reaction Forces (ARRF)*, og det multinasjonale Eurokorpset var de første skritt som ble tatt i retning av et nytt forsvarskonsept innen den atlantiske og europeiske ramme. De nye utrykningsstyrkene var i første rekke et britisk initiativ. Det var også britene som sikret seg kommandoen over dette korpset på permanent basis, noe som vakte sterke reaksjoner i Paris. Det skapte stor debatt høsten 1991, ikke bare i NATO-sammenheng, men også i de pågående regjeringskonferansene om en ny traktat mellom EF-landene (Traktaten om Den europeiske union). Det felles fransk-tyske forslaget til regjeringskonferansen om etableringen av Eurokorpset kan ses som en direkte reaksjon på det britiske RF-initiativet.

Det britiske (med støtte fra Italia) og det fransk-tyske initiativ fra høsten 1991 sto i utgangspunktet som konkurrerende modeller. I ettertid viser det seg at RF og Eurokorpset dannet grunnlag for en helt ny struktur, sammensatt av en rekke multinasjonale styrkeenheter basert på NATOs styrkestruktur: Den britisk-nederlandske amfibiestyrken, en videreutvikling av ARRC med en multinasjonal divisjon og luftmobile styrker fra Tyskland, Nederland, Belgia og Storbritannia og en utvidelse av Eurokorpset til Belgia og Spania i tillegg til Frankrike og Tyskland. Eurokorpset, som vil kunne omfatte 50.000 mann, ble januar 1993 tilknyttet NATOs Europakommando, SACEUR, i en krisesituasjon. Denne avtalen mellom SACEUR og Eurokorpset ga signaler om en tilnærming mellom Frankrike og NATO, og den er et uttrykk for et sammensatt multinasjonalt forsvarssamarbeide innenfor rammen av NATO og det som utvikles som NATOs europeiske pilar, Den vesteuropeiske union, VEU.

NATO-toppmøtet i januar 1994

NATO tok med dette møtet et nytt skritt ved å inkorporere Øst-Europa, Russland og de alliansefrie landene i et forsvarssamarbeide innenfor rammen av Partnership for Peace (PFP). PFP gir ikke medlemskap for de nye samarbeidspartnerne, som heller ikke omfattes av sikkerhetsgarantien i Atlanterhavspaktens artikkel 5. PFP er likevel et skritt videre i forhold til Det nordatlantiske samarbeidsråd, NACC, da det innbyr til en rekke former for forsvarssamarbeid, både når det gjelder øvelser og materiell, som på sikt gir utsikter til fullt medlemskap.

Graden av integrasjon avhenger av politisk såvel som økonomisk utvikling i de enkelte land. Tankegangen er at de land som er kommet lengst med politiske og økonomiske reformer først kommer til å bli fulle medlemmer. PFP tilfredsstiller på denne måten Visegrad-landene, som i fjor banket hardest på NATO-døren. Før et eventuelt medlemskap eksisterer det derimot ingen sikkerhetsgaranti til disse landene. På den annen side var det en hovedmålsetning med PFP-initiativet å ikke skape nye skillelinjer mellom øst og vest ved å flytte NATOs grense nærmere Russland. Russland har skrevet under PFP og blitt anerkjent som stormakt med en spesiell høringsrett i NATO, først og fremst knyttet til NATOs rolle som krisehåndteringsapparat.

En sentral del av PFP-initiativet var et nytt multinasjonalt styrkekonsept, det såkalte *Combined Joint Task Forces*, CJTF, multinasjonale styrker som er sammensatt av ulike våpenarter og relatert til bestemte oppgaver. CJTF åpner et helt nytt perspektiv for europeisk forsvarssamarbeid. Enheter kan settes sammen av styrker fra alle land som underskriver PFP, pr. 1. mars 1995 25 land, inkludert Russland, Sverige og Finland. Til disposisjon står NATOs kommandostruktur i Europa. Denne kan også benyttes for eksempel av VEU og av Eurokorpset. Ved at VEU har knyttet til seg østeuropeiske land gjennom lignende partnerskapsavtaler vil også eventuelle VEU-operasjoner kunne inkludere for eksempel Polen, Den tsjekkiske republikk eller Ungarn. Polen har forøvrig søkt om å få delta i Eurokorpset.

Utfordringene

Det er idag registrert 16 pågående konflikter og 47 mindre trefninger på verdensbasis. Dertil er det registrert 35 potensielle konfliktsituasjoner innen den tidligere Warsawa-pakten.

Nasjonale, religiøse og kulturelle konflikter er på ny blitt et problem i Europa. Kommunismen i Sovjetunionen og Øst-Europa la et lokk på slike konflikter i drøyt 45 år etter krigen. Nå har historiske motsetninger blusset opp igjen. I det tidligere Jugoslavia er konfliktlinjene mange, kompliserte og ofte gjensidig forsterkende. Skillet går i Bosnia mellom på den ene siden vestlig orienterte kroater med romersk-katolsk religion og latinsk alfabet og på den annen side østlig orienterte serbere med gresk-ortodoks religion og cyrillisk alfabet. Politiske motsetninger knyttet til herskerforhold forsterker konflikten, og midt i det hele befinner det seg en muslimsk befolkningsgruppe, en etterlevning av fem hundre års ottomansk (tyrkisk) styre.

Bosnia er også et eksempel på at det ikke nytter å trekke nye grenser som skiller nasjonale grupper fra hverandre i hver sin statsdannelse. Bosnia er et konglomerat, der muslimer, kroater og serbere har levet om hverandre. Slik er det også i det meste av Øst-Europa: Det bor mange ungarere i Slovakia, Serbia og Romania, det bor rumenere i Serbia og Moldova, det bor polakker i Hviterussland, Ukraina og Litauen, det bor albanere i Kosovo (Serbia) og Makedonia, tyrkere i Bulgaria osv. Dertil bor mange russere i andre tidligere sovjetrepublikker, som Ukraina, Hviterussland og de baltiske land, og det eksisterer et mylder av minoriteter innad i Russland og ikke minst i Kaukasus. Pr. idag antas 25 land å være i besittelse av eller i ferd med å utvikle biologiske, kjemiske eller kjernefysiske våpen og muligheter til å spre våpen, teknologi og kunnskap videre.

NATOs nye funksjoner

To hovedprioriteringer fremstår i NATOs nye strategiske konsept, som ble vedtatt på Roma-toppmøtet i november 1991: Å forebygge og

håndtere etniske/nasjonale konflikter og å forhindre spredning av atomvåpen og kjemiske våpen. Disse prioriteringene knytter seg igjen til det som nå er blitt NATOs to hovedfunksjoner:

- ♦ Stabilitetsbygging gjennom Det nordatlantiske samarbeidsråd, NACC og Partnership for Peace, PFP.
- ♦ Krisehåndtering utenfor det som gjennom Atlanterhavs-traktaten er definert som NATOs ansvarsområde. Det er dette som gjerne blir kalt «out of area», dvs. det område som ligger utenfor de 16 NATO-medlemslandenes territorier.

Krisehåndteringsfunksjonen knyttes til en bredere europeisk ramme slik at de to rollene også må ses i sammenheng. Etableringen av NACC i desember 1991 var første steg i retning av en større orientering mot kollektive sikkerhetsstrukturer. NACC omfatter NATO og alle de tidligere Warsawapaktland, inklusive de tidligere Sovjetrepublikker. NACC ble imidlertid aldri noe mer enn et diskusjonsforum, uten eget budsjett, sekretariat, strategi og uten reelle påvirkningsmuligheter for de nye landene på NATOs politikk. NACC kan dermed ikke legitimere fredsoperasjoner som de seksten i NATO vedtar. Slike operasjoner utenfor NATOs område må som hovedregel legitimeres gjennom FN eller KSSE, nå Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa, OSSE.

Partnership for Peace, PFP, etablert med toppmøtet den 10. januar 1994, kan ses som et skritt i retning av en kollektiv sikkerhetsordning. Som nevnt innebærer heller ikke PFP-avtalen noen formell innflytelse på NATOs vedtak for de nye partnerne. Det nye er mulighetene til å delta i et reelt forsvarssamarbeid. Dette vil kunne skje gjennom deltakelse i multinasjonale styrker innenfor CJTF-konseptet og den militære og forsvarspolitiske omlegging dette vil innebære når det er blitt formelt etablert. I en kollektiv sikkerhetsordning ville CJTF ideelt sett være den mekanismen som holder systemet sammen ved å løse konflikter innad i systemet. Det gjenstår å se om vi får en slik utvikling. NATOs krisehåndteringsrolle

har så langt ikke fått noen europeisk ramme og er således ikke utviklet til noe europeisk sikkerhetssystem. Dette skyldes kanskje først og fremst at OSSE, som den eneste all-europeiske sikkerhetspolitiske organisasjon hvor medlemslandene er likestilte, så langt ikke har fungert som oppdragsgiver og leverandør av vedtak knyttet til forebygging og bilegging av konflikter. OSSEs handlingslammelse kom særlig til syne i håndteringen av konflikten i det tidligere Jugoslavia, der NATO er til stede, men med FN som oppdragsgiver.

NATOs strategiske konsept

Det er fire sentrale elementer i NATOs nye strategiske konsept. NATO skal:

- ♦ Danne grunnlag for stabile sikkerhetspolitiske omgivelser i Europa.
- ♦ Være et forum for medlemslandenes konsultasjoner.
- ♦ Avskrekke og forsvare NATOs ansvarsområde.
- ♦ Bevare den strategiske balansen i Europa.

Som en følge av det nye strategiske konseptet ble det arbeidet med å utvikle en ny styrkestruktur tilpasset den nye situasjonen. Målsettingen var en struktur tilpasset et endret trusselbilde, og fleksibilitet ble et nøkkelord i prosessen. I tillegg til å forsvare medlemslandenes handlefrihet og territoriale integritet, skulle alliansen kunne løse oppgaver som bl.a. krisehåndtering, fredsbevarende og fredsopprettende operasjoner og krigsforebyggende tiltak. NATOs styrker ble dermed inndelt på følgende måte:

- ♦ Utrykningsstyrker (*reaction forces*)
- ♦ Hovedforsvarsstyrker (*main defence forces*)
- ♦ Tilleggsstyrker (*augmentation forces*)

Hovedforsvarsstyrkene vil normalt være stående eller mobiliserbare styrker som allerede er på plass i det aktuelle innsetningsområdet. Tilleggsstyrkene vil i hovedsak være amerikanske forsterkningsstyrker med relativt lang (1-3 mnd.) oppbyggings-/overføringstid. Utrykningsstyrkene (RF) er som

nevnt inndelt i *Immediate reaction forces* (IRF) og *Rapid reaction forces* (RRF) avhengig av beredskapsnivå. Disse styrkene (RF) vil være NATOs viktigste redskap i forbindelse med krisehåndtering.

Ace Rapid Reaction Corps med til sammen omlag 10 divisjoner er den kanskje viktigste RRF-hærstyrken. RRF vil stort sett ha tilsvarende målsettinger som IRF, men avpasset et romsligere tidskrav.

IRF-styrkene vil bli bygget opp rundt det som siden 1960 har vært kjent som NATOs «brannkorps» - *Ace Mobile Forces* (AMF). Et stående, multinasjonalt hovedkvarter - AMF (HQ) - ligger i Heidelberg i Tyskland. Den landmilitære delen av IRF har ni bataljoner fra ulike land, deriblant Norge. Bataljonene vil bli organisert i en multinasjonal brigadegruppe som operativt kan lede inntil fem bataljoner. Oppdraget og innsetningsområdet vil avgjøre styrkesammensettingen. Inntil styrken er satt sammen for den enkelte operasjon, er avdelingene normalt stasjonert i sine respektive hjemland. Den operative kommando over avdelingene overføres formelt fra de respektive landenes forsvarssjefer til NATOs øverstkommanderende i Europa - SACEUR. Han delegerer operativ kontroll til relevant MSC, som igjen gir sjefen for IRF-styrkene taktisk kontroll over avdelingene. Styrken kan på kort varsel deployeres til alle deler av ansvarsområdet i Europa. For å være i stand til å gjennomføre sine oppdrag må IRF:

- ♦ Integrere militære avdelinger fra ulike land helt ned til kompaninivå.
- ♦ Opprettholde en høyest mulig grad av beredskap.
- ♦ Vedlikeholde kapasitet til innsetting i ansvarsområdet på kort varsel.
- ♦ Gjennomføre felles og kombinerte øvelser som har til hensikt å avskrekke, samt vise evne til en hensiktsmessig reaksjon på et lavest mulig nivå under krisesituasjoner.

Den norske deltagelsen i IRF vil nødvendigvis bli svært ressurskrevende, gitt de krav som stilles til en slik enhet. Opprettelsen av en norsk IRF-bataljon, *Telemark bataljon* ble imidlertid tillagt stor politisk betydning, og stortinget har signalisert

at forpliktelsene Norge har påtatt seg gjennom IRF skal prioriteres. Telemark bataljon vil bli Forsvarets mest prestisjetunge militære enhet sett med Forsvarets egne øye. Den sikkerhetspolitiske tankegangen som ligger bak vår deltakelse i IRF illustreres gjennom denne formuleringen fra St.prp. nr. 1 1993-94:

Særlig viktig er det at NATO for alvor er blitt en toveis bistandsforpliktelse for Norge. Vi må være villig til å bidra til sikkerhet, stabilitet og eventuelt militært kollektivt forsvar i andre deler av Europa, dersom vi skal forvente at våre allierte skal være beredt til å bidra til det samme i det nordlige Europa.

Personell

IRF-styrkene vil være NATOs militære virkemiddel i situasjoner hvor det kreves hurtige og effektive tiltak. Styrkene må derfor ha en høy standard og være tilgjengelige på kort varsel. De fleste land som bidrar med IRF-styrker stiller derfor hovedsaklig med vervet personell. Hvilke løsninger det enkelte land velger er et nasjonalt anliggende så lenge avdelingene tilfredsstillende NATOs krav til standard.

Rekrutteringen til Telemark bataljon skal basere seg på frivillighet - soldater inne til førstegangstjeneste kan søke seg til tjeneste ved Telemark bataljon etter endt rekruttskole. Etter tre måneder i bataljonen underskriver den enkelte soldat en kontrakt. Soldaten binder seg hermed til ni måneders tjeneste ved Telemark bataljon, etterfulgt av 12 måneder som mobiliseringsdisponert mot en viss økonomisk kompensasjon. For tjeneste innenfor NATOs ansvarsområde antas det å være hjemmel for beordring i vernepliktsloven, selv om det i denne sammenhengen ikke er en aktuell problemstilling i dag. Videre går det frem av St.meld. nr. 46 (1993-94) at det kan bli aktuelt å beordre yrkesbefal til tjeneste i utlandet, selv om befalet i Telemark bataljon i utgangspunktet skal rekrutteres på frivillig basis. Dette prinsippet er nå slått fast gjennom et stortingsvedtak fattet i desember 1994 om at befal skal kunne beordres. Vedtaket

ble fattet med Arbeiderpartiets, Høyres og Framskrittspartiets stemmer.

For å sikre en god rekruttering til Telemark bataljon er det nødvendig at tjenesten oppfattes som attraktiv. At bataljonen ble forlagt til Heistadmoen, i stedet for til Åsegarden ved Harstad, er neppe tilfeldig. Den klare prioriteringen av ressurser til bataljonen, samt det internasjonale aspektet, vil gi større muligheter til en variert og interessant førstegangstjeneste enn vanlig. I skrivende stund er befalets organisasjoner i kontraktsforhandlinger med Forsvarsdepartementet. Bataljonsledelsen har i denne forbindelse lagt vekt på at kontrakten bør klarlegge forsikringsordninger og støtteapparat. Behandlingen i Forsvarsdepartementet synes å trekke ut. Samtidig har rekrutteringen til bataljonen så langt vært lavere enn antatt. Uttalelser som er gitt i den senere tid fra bataljonsledelsen og fra befalets organisasjoner peker i retning av at betingelsene som så langt er gitt fra myndighetenes side ikke oppfattes som gode nok til at tjenesten tiltrekker seg nok frivillige. Bataljonen har også et voksende problem med å få rekruttert befall. Mange søker seg heller til f.eks. FN-tjeneste fordi betingelsene er bedre klarlagt enn for Telemark bataljon.

Selv om det ikke er lagt opp til at Telemark bataljon skal bli en ren eliteavdeling, er det liten tvil om at bataljonen vil få en annen status enn de tradisjonelle avdelingene. Vi må her være klar over hvilken sammenligningsskala som benyttes; bataljonen sammenlignes med andre avdelinger i det norske forsvaret. Det vil nok ikke la seg gjøre å sammenligne IRF-bataljonen med profesjonelle styrker fra land som Storbritannia og Frankrike, som har mange års erfaring med krigssituasjoner og som derfor har en helt annen profesjonalitet og mentalitet hos soldater og befall.

Sammenligner vi bataljonen med andre lands styrker, er alder det som gir den mest iøynefallende forskjellen. Soldatene som deltar fra andre NATO-land er gjerne i midten av tyveårene, mens de norske naturlig vil være i begynnelsen av tyveårene. Dette fordi rekrutteringen til Telemark bataljon skjer i forlengelsen av førstegangstjenesten. Vi kan faktisk oppleve at soldater helt ned til 19 år rekrutteres. Så lav alder forekommer ikke blant

profesjonelle styrker fra andre NATO-land som har deltatt i fredsoperasjoner der det har vært fare for å bli involvert i stridigheter.

Det er først og fremst profesjonaliteten som skiller en britisk og en fransk soldat fra en norsk, men alder er heller ikke uten betydning. Vi må spørre oss om 20 år gir en tilstrekkelig modenhet til å takle ekstreme situasjoner, der ens eget og kameraters liv er truet. Modenhet og profesjonalitet er kanskje de viktigste elementer i en soldats utrustning i en krigssituasjon. Er Telemark bataljon rustet til å tåle ekstreme påkjenninger og tap av menneskeliv?

Å rekruttere eldre soldater er ingen lett oppgave ut fra de rammebetingelser som er gitt. Rekrutteringen til Telemark bataljon foregår etter ni måneders førstegangstjeneste, noe som gir en naturlig forlengelse av verneplikten. Verneplikssystemet synes fremdeles å være hellig hos norske politikere.

Beredskap

Kravene til beredskap for Telemark bataljon er spesifisert i St.prp. nr. 83 (1993-94):

Den norske bataljonen som skal delta i IRF (LAND) må være klar til å forflyttes til et aktuelt kriseområde på syv dagers varsel. Et mindre forparti må være klar til å forflyttes på tre dagers varsel. Dette innebærer at bataljonen til enhver tid må være fullt oppsatt både med materiell og personell.

Telemark bataljon skal bestå av ca. 900 mann. Opprinnelig var det forutsatt at det hvert kvartal skulle dimiteres ca. 300 mann fra bataljonen på Heistadmoen. Disse skulle erstattes med personell med tre måneders rekruttskole bak seg. Infanteristene rekrutteres fra Evjemoen, mens spesialistene til NSE - Nasjonalt støtteelement - rekrutteres fra Vatneleiren, Helgelandsmoen og Sessvollmoen. En slik ordning innebærer at en tredjedel av bataljonen til enhver tid vil ha henholdsvis minimum tre, seks og ni måneders tjeneste bak seg. Da det neppe er aktuelt å benytte soldater med mindre enn seks måneders tjeneste til IRF-oppdrag, vil minimum en

tredjedel av den Telemark bataljon som sendes ut på et eventuelt oppdrag måtte hentes fra mobiliseringstillegget (personell som var ferdig med sin tjeneste for inntil 12 måneder siden). Det kan settes spørsmåltegn ved hvor god en slik ordning er med tanke på styrkens operativitet - delvis på grunn av faren for frafall blant mobiliseringspersonellet, delvis på grunn av samkjøringsproblemer og delvis på grunn av en generelt lavere treningsstatus blant de mobiliserte. Det er nå aktuelt å redusere inntakene til Telemark bataljon til to ganger i året, hver på 450 mann. Det betyr at bataljonen til enhver tid vil bestå av 50 prosent med mindre/mer enn seks måneders tjeneste bak seg. Dette vil ikke avhjelpe eventuelle problemer med bataljonens operativitet og treningsstatus, men det kan bidra til å sikre en mer stabil rekruttering til bataljonen. Det er i det hele tatt vanskelig å se hvordan man innenfor slike tidsrammer skal kunne øve avdelingene tilstrekkelig sammen, noe som igjen er en forutsetning for at de skal kunne fungere under ekstreme forhold.

Det finnes flere alternativer for å øke sikkerheten for at bataljonen til enhver tid er operativ. En mulighet er å øke innkallingene hvert kvartal til ca. 450. Da vil bataljonen på Heistadmoen til enhver tid bestå av ca. 1350 mann. Av disse vil 900 ha gjennomført mer enn seks måneders tjeneste. Med denne løsningen vil man ikke være avhengig av å supplere med personell på beredskap - alt personell vil da være i tjeneste. Ulempene med ordningen vil være en økt mannskapsstyrke med de kostnader det innebærer for fredsdriften (såfremt ikke virksomheten reduseres tilsvarende andre steder).

En annen mulighet er at soldatene som tjenestegjør i bataljonen frivillig aksepterer 15 eller 18 måneders tjeneste som kan kompenseres med lønn. Beredskapsmessig vil man da ha en reell, stående bataljon, mens ulempene også her er kostnadene ved en økt mannskapsstyrke.

En tredje mulighet vil være å ha et permanent innslag av vervet personell som en integrert del av bataljonen. En slik ordning vil kunne være nyttig med tanke på spesialister og nøkkelpersonell. For mobiliseringshæren vil det innebære et marginalt frafall, men kostnadene vil være høyere for vervet personell enn for personell til førstegangstjeneste.

Når kostnadene til fredsdriften vurderes må samtidig utgiftene til mobiliseringstillegget tas i betraktning. Hvis alle i bataljonen står til disposisjon inntil 12 måneder etter endt tjeneste, betyr det at ca. 1200 mann til enhver tid skal ha kompensasjon for å stå til disposisjon for Telemark bataljon. Dersom mobiliseringstillegget fjernes og bataljonen øker i antall soldater, vil det være en klar fordel rent beredskapsmessig. En økt styrke på Heistadmoen vil kreve nye investeringer i bygg og anlegg. Hvis derimot soldatene først kommer til Heistadmoen etter seks måneders tjeneste og samtidig aksepterer tre måneders tjeneste som vervet, vil det til enhver tid være en reell, stående bataljon på Heistadmoen, samtidig som et mobiliseringstillegg vil være overfødig.

Utdanning

Norske styrker har tradisjonelt vært i stand til å møte på meget kort varsel. I løpet av 1-2 dager kan avdelingene være ferdig organisert og utgruppert. Avdelingene har da ikke vært stridsdyktige, men klare til å starte utdannelsen. Det er vanligvis behov for 2-8 ukers samtrening for å oppnå ønsket operativ standard. Telemark bataljons utdanningsstandard må nødvendigvis være på et høyere nivå fordi bataljonen kan befinne seg i en stridssituasjon i løpet av syv dager. Dette er understreket i St.meld.nr. 16 (1992-93):

Disse styrkenes innsetningsberedskap, såvel som deres generelle betydning for både alliansens og andres vurdering av vårt forsvar, tilsier at IRF-enhetene skal ha prioritet foran rent nasjonale enheter ved tildeling av ressurser. Dette gjelder både tildeling av personell og materiell, og nødvendige øvingsmidler for å nå de krav som er stipulert i Allied Command Europe Forces Standards.

Norge har hatt stående militære styrker i mesteparten av etterkrigstiden - mest kjent er antagelig Brigaden i Nord-Norge. Soldatene har der normalt gjennomført rekruttskole i Sør-Norge på tre måneder og deretter tilbragt den resterende tjenes-

ten ved stående avdeling. Fordi Telemark bataljon skal løse militære oppdrag utenfor landets grenser, er det naturlig at terskelen heves noe slik at seks måneder normalt vil være minimum tjenestebakgrunn før en soldat er klar for oppdrag.

Tjenesten ved Telemark bataljon innebærer at soldatene må være stridsdyktige etter seks måneders tjeneste. Sentrale militære disipliner som for eksempel våpentjeneste med skyting, stridsteknikk, minetjeneste og felttjeneste, samt den enkeltes fagområder (sanitet, samband ol.), må være på det nivå som er nødvendig for at bataljonen skal være stridsdyktig. Videre må den interne samtrenting på kompani- og bataljonsnivå være ivaretatt, i tillegg til at bataljonen må kunne operere i AMF-forband. Utover de rent militære disipliner bør soldatene også skoles i historie, politikk, religion og kultur for å være best mulig rustet til tjeneste utenlands. I mange tilfeller vil slik utdanning være en nødvendig del av de mentale forberedelser. Dette fordrer en tettpakket rekruttskole på opptil seks måneder for å nå de nødvendige mål.

Øvelser er et kostnadsdrivende element i enhver militær aktivitet. Telemark bataljon vil antagelig ha behov for 30-50 øvingsdøgn pr. år og må antas å delta i fellesøvelser i utlandet opptil hvert annet år. Det må også vurderes om det er behov for årlige repetisjonsøvelser av bataljonens mobiliserings-tillegg, noe som innebærer økonomisk kompensasjon til arbeidsgivere og den enkelte soldat. For utdannelsens kvalitet innebærer ordningen med mobiliseringstillegg en større usikkerhet sett i forhold til en bataljon som til enhver tid har alt personell i tjeneste.

Økonomi

Siden IRF-BN fortsatt er under utvikling, er ikke alle kostnader ved bataljonens etablering og drift helt klarlagt. I St.prp. nr. 1 (1992-93) nevnes 60-80 mill. kroner til investeringer på Heistadmoen, samt fem mill. til garasjer på Sessvollmoen. I Innst. S. nr. 241 (1992-93) forutsatte imidlertid flertallet i forsvarskomiteén at Forsvarsdepartementet (FD):

*... kommer tilbake til Stortinget med kostnads-
overslag for bataljon og forsyningselement,
inkludert de vilkår som legges til grunn for de
som aksepterer tjeneste i bataljonen.*

Forsvarets Forskningsinstitutt (FFI) utarbeidet en rapport på oppdrag fra Forsvarsdepartementet om merkostnadene ved å ha norske styrker i beredskap for, eller engasjert i, operasjoner i utlandet (FFI/Rapport-93/5040). Det går fram av rapporten at det foreligger mange usikkerhetsfaktorer når det gjelder NATOs utrykningsstyrker, og at beregningene er basert på de foreliggende vurderinger. Mange av kostnadene vil på den annen side være uavhengige av bataljonens endelige organisering. Den totale investeringsrammen ble stipulert til 410 mill. kroner, herav 85 mill. til bygg og anlegg, 280 mill. til materiell og 45 mill. til skyte- og øvingsfelt. På driftssiden ble det antatt at Telemark bataljon vil koste 50 prosent mer enn en vanlig norsk infanteri-bataljon. Med utgangspunkt i BN-2/BRIG-Ns driftsbudsjett på 28 mill., vil da Telemark bataljon få et driftsbudsjett på 42 mill. - en merkostnad på 14 mill. Til øvelser i utlandet og økt øvingsaktivitet hjemme ble det stipulert en merkostnad på mellom 27.75 og 30.25 mill. kroner. Totalt utgjør den totale merkostnad til drift og øvelser ved Telemark bataljon et sted mellom 42.75 og 45.25 mill. kroner i følge FFIs rapport. I rapporten presiseres det at overslaget ikke inkluderer «kostnader forbundet med godtgjørelse til personell i kontraktsperioden på 12 måneder etter at førstegangstjenesten er gjennomført». Kompensasjonsbeløpet er fortsatt gjenstand for forhandlinger, men med et resultat på 30.000 kroner vil mobiliseringstillegget alene koste 30 mill. kroner årlig, i tillegg til utgiftene med å administrere og eventuelt øve mobiliseringstillegget. For denne summen kan en gi alle menige tre måneders ekstra kontrakt ut over de 12 måneder som er nevnt i avsnittet om beredskap. For øvrig er det verdt å påpeke at en av grunnene til at budsjettet er høyt, er at Telemark bataljon har omtrent dobbelt så mange befal som vanlige enheter. Øvingsnivået er omtrent det samme som for andre.

IRF - fremtidens forsvar?

Norge har markert sterk politisk vilje til å delta i NATOs utrykningsstyrker, som vil være alliansens primære redskap for krisehåndtering, samt "deterrent operations" innenfor NATO-området. Sjansen for at den norske Telemark bataljon vil bli innblandet i strid er ikke stor, men er likevel til stede. Dette må derfor være grunnlaget for de ansvarlige militære myndigheters planlegging. I en slik situasjon er det avgjørende at avdelingen har den operative standard som kreves for at den skal kunne løse sitt oppdrag til lavest mulig kostnad i form av døde og sårede. Operative militære avdelinger forholder seg ikke til de samme betingelser som politikere. Når ordre gis - kanskje av offiserer fra et annet land - stilles det ikke spørsmål om Norges forutsetninger for å delta. Disse bør klarlegges på forhånd. Det er umulig å forutsi hvordan opinionen i Norge vil reagere i en situasjon hvor en norsk avdeling må tåle betydelige tap på en fremmed slagmark. Erfaringer fra bl.a. USA viser imidlertid at den politiske støtten til fredsopprettende operasjoner sviner raskt selv ved relativt beskjedne tap.

Det er ikke gitt at dagens organisasjonsmodell for den norske Telemark bataljon er det beste svar på de utfordringene avdelingen kan komme til å stå overfor. Det kan reises spørsmål om hvorvidt en avdeling som må basere opptil 50 prosent av sin styrke på mobilisert personell vil være optimalt forberedt til å dra i strid på få dagers varsel. De fleste tilsvarende avdelinger i NATOs IRF-styrker vil bestå av profesjonelle soldater, og det kan argumenteres for at en løsning med vervet personell ville vært den beste og mest kostnadseffektive også for Norges del.

Spørsmålet om vervet personell kontra vernepliktig er imidlertid ikke i første rekke et spørsmål om effektivitet, kroner og øre, men om aktuell politikk og forsvarspolitisk tradisjon. En profesjonell infanteriavdeling i det norske forsvaret vil i vide kretser bli oppfattet som en uthuling av Norges vernepliktsforsvar. Det er bortimot full politisk enighet om at dagens vernepliktsforsvar skal opprettholdes i overskuelig framtid. I en situasjon med sterkt svekket militær trussel i eget

nærrområde, omfattende nedskjæringer på forsvarsbudsjettet og en betydelig redusert mobiliseringshær, blir prinsippet om verneplikt for alle norske menn stadig mer utvannet.

Dersom utviklingen fortsetter i de spor som her er skissert, vil en debatt omkring profesjonelle soldater tvinge seg fram også i Norge. Det vil i så tilfelle være naturlig å ta utgangspunkt i organiseringen av Telemark bataljon - i dag den viktigste infanterienhet i Norge og kanskje den første som kommer i strid siden 1945.

Ulike former for fredsoperasjoner

Det å skille mellom ulike former for internasjonale fredsoperasjoner kan være problematisk. De vil avhenge av forhold som:

- ♦ De stridende parters samtykke til utplassering av styrker.
- ♦ Operasjonens mandat og styrkens engasjementsregler.
- ♦ Tilstedeværelse av fredsavtale og/eller våpenhvile.

Forsvarsdepartementet baserer sin redegjørelse i St. meld. nr. 46 (1993-94) på NATOs begrepsapparat, som er nedfelt i NATOs planleggingsdokumenter for deltakelse og støtte til FNs fredsoperasjoner. NATOs begreper er i tråd med FNs begrepsbruk, og NATO har sluttet seg til FNs generalsekretærs rapport om verdensorganisasjonens fremtidige engasjement i fredsoperasjoner, «Et program for fred», fremlagt juni 1992. Det skilles gjerne mellom fredstevarende, fredsopprettende og humanitære og redningsoperasjoner.

Fredsbevarende operasjoner forstås gjerne som innsats for å begrense, moderere og/eller avslutte fiendtlige handlinger mellom stater eller innenfor stater gjennom utplassering av en upartisk militær styrke (St. meld. nr. 46, s. 14). Slike operasjoner kjennetegnes av at partene har gitt sitt samtykke til utplasseringen av styrken, som på sin side har begrenset adgang til å bruke våpen, som regel bare i selvforsvar. Styrken skal gi stabilitet og spillerom for forhandlinger mellom partene, men konflikten kan bare løses av partene selv. Fredsbevarende

operasjoner kan også ha en konfliktforebyggende karakter dersom formålet er å forhindre at latente konflikter eskaleres til væpnede stridigheter. Norge har tradisjonelt deltatt i slike fredsbevarende operasjoner, for eksempel i Midtøsten.

Fredsopprettende operasjoner gjennomføres med hjemmel i FN-paktens kapittel VII og anvender militære maktmidler for å gjenopprette fred i et konfliktområde (St. meld. nr. 46, s. 15). Gjenoberingen av Kuwait var et klart eksempel på en fredsopprettende operasjon. Ideelt sett bør slike operasjoner utføres med overlegne styrker, frie engasjementsregler (våpenbruk), et klart mandat og klare kommandoforhold.

Sammenligner vi de alliertes operasjon i Gulfkrigen med UNPROFOR (FNs styrker i det tidligere Jugoslavia) ser vi at det er stor forskjell med hensyn til disse kriteriene. Den militære tilstedeværelsen i det tidligere Jugoslavia synes å være svært vanskelig å definere: Den er i utgangspunktet en fredsbevarende styrke, men uten at det er noen fred å bevare og uten et klart ønske fra alle parter om tilstedeværelse. Samtidig har NATO påtatt seg å håndheve FN-resolusjoner om å bruke makt for å håndheve embargo, forhindre flyangrep og beskytte «sikre soner», noe som har fredsopprettende karakter, men uten at det er tilstrekkelige styrker til stede, uten klare engasjementsregler, med ulikt mandat til de ulike oppgavene og med uklare kommandoforhold (se forøvrig avsnitt 4.3). Det er åpenbart at karakteren av internasjonale fredsoperasjoner ikke bare avhenger av konfliktens art, men også av interesser og oppfatninger hos dem som skal delta i operasjonen. Det vil også være en risiko for at en fredsbevarende operasjon kan endre karakter og *de facto* bli en fredsopprettende operasjon, noe som har konsekvenser for landenes styrkebidrag.

Humanitære operasjoner er en tredje kategori. Målsetningen er å stanse menneskers lidelser der for eksempel lokale myndigheter er ute av stand til eller uten vilje til å gi befolkningen nødvendig støtte. Det kan også være snakk om redningsoperasjoner, for eksempel evakuering av en truet befolkning. Eksempler på slike operasjoner er USAs inngripen i Somalia og den franske operasjonen i Rwanda.

«Out of area»-debatten

I NATOs strategiske konsept, slik det ble formulert i Roma-erklæringen fra november 1991, heter det at trusselbildet ikke lenger er entydig, men at det eksisterer «a variety of threats», som krever et bredere sett av virkemidler og en mer mobil og fleksibel militær struktur. Truslene mot freden ligger primært utenfor NATOs ansvarsområde, hvilket gjorde det naturlig å se «out of area». Debatten om hvordan operasjoner utenfor ansvarsområdet skulle defineres og legitimeres fortsatte utover i 1992. På ministermøtet i Oslo i juni 1992 ble det vedtatt en del retningslinjer for «out of area»-operasjoner. Slike operasjoner ble i første omgang knyttet til KSSE, uten at dette fikk umiddelbare praktiske konsekvenser.

Det ble samtidig åpnet for at Den vesteuropeiske union, VEU kunne gjennomføre samme operasjoner etter anmodning fra KSSE eller FN. Det er en klar parallell mellom NATO og VEU på dette området, ikke minst fordi VEU-operasjoner skal kunne utføres med NATOs kommandoapparat. VEU har ikke eget apparat, ei heller ressurser til å bygge opp en kommandostruktur parallelt til NATOs. Man tenkte seg VEU-operasjoner der USA ikke ønsker å delta, med tanke på en situasjon der det amerikanske engasjement i Europa er nedtrappet.

Samme måned som NATO utdypet sin «out of area»-politikk (Oslo-møtet i juni 1992) ble det av VEUs regjeringer klarlagt hvilke typer militære operasjoner som kunne være aktuelle for VEU (den såkalte Petersberg-erklæringen av juni 1992):

- ♦ Fredsbevarende operasjoner.
- ♦ Kampstyrker i tilknytning til krisehåndtering, herunder fredsopprettende operasjoner.
- ♦ Humanitære operasjoner og redningsoperasjoner.

Som vi ser er begrepsbruken den samme som NATOs. Forskjellen mellom VEU og NATO når det gjelder typen av operasjoner er først og fremst at VEU i større grad vektlegger humanitære og redningsoperasjoner. Som for NATO blir VEUs operasjoner knyttet til OSSE eller FN, «on a case-

by-case basis and in accordance with our own procedures» (Petersberg-erklæringen, punkt 2).

NATOs Brussel-erklæring fra januar 1994 (punkt 7) oppsummerer det som i NATO- og VEU-sammenheng har vært politikken for engasjementet innen internasjonale fredsoperasjoner:

Vi bekrefter på ny vårt tilbud om på grunnlag av en vurdering sak-for-sak og i henhold til våre egne prosedyrer å støtte fredsbevarende og andre operasjoner under FNs sikkerhetsråds myndighet eller KSSEs ansvar, herunder gjennom å stille tilgjengelige Allianseressurser til rådighet. Deltakelse i enhver slik operasjon eller misjon vil fortsatt være gjenstand for beslutning i medlemslandene i overensstemmelse med de nasjonale forfatninger.

FN-mandat

NATO har siden 1992 håndhevet FN-resolusjoner i det tidligere Jugoslavia; embargo, flyforbudssone og flystøtte til «sikre soner». Det mangler en god del når det gjelder å utvikle en kommandokjede fra FNs generalsekretær til de utøvende NATO-styrker. Det er FNs sikkerhetsråd som skal fatte resolusjonene og generalsekretæren som, på basis av Sikkerhetsrådets vedtak, skal definere mandatet til en eventuell NATO-håndhevelse. Det er imidlertid ingen fastlagte prosedyrer for defineringen av et slikt mandat.

Mandatet fra FN vil være definert forskjellig fra gang til gang, avhengig av oppdragets karakter, graden og arten av FNs engasjement og ikke minst om det er enighet i Sikkerhetsrådet. Et mandat til NATO vil i teorien kunne variere fra blanko-fullmakter til detaljerte instruksjoner om avgrensede oppdrag. Selv om det ikke er noen fastspikret prosedyre har både FN og NATO gått inn for å samarbeide om slike operasjoner ut fra en felles interesse. FN har selv hverken ressurser eller institusjonelle forutsetninger for å opptre som verdenspoliti i alle slags etniske og nasjonale konflikter. FN har derfor gitt uttrykk for at samarbeid med regionale institusjoner er nødvendig for å blegge konflikter gjennom ulike former for

militære operasjoner.

Hovedregelen er altså at NATO og VEU skal basere fredsbevarende og fredsopprettende operasjoner på mandat fra FN eller OSSE. Hva skjer dersom NATO-landene ønsker en militær inngripen og for eksempel Kina skulle nedlegge veto? Teoretisk kan en situasjon oppstå der for eksempel Kina blokkerer et vedtak i FNs sikkerhetsråd ved en ny invasjon fra Irak i et naboland. NATOs tidligere generalsekretær, Manfred Wörner, har uttalt i et foredrag ved International Institute for Strategic Studies, London, (gjengitt i *Arms Control and Disarmament Quarterly Review*, No 31, October 1993.) at NATO må stå fritt:

NATO cannot be regarded as an instrument or as a military sub-contractor to the United Nations. Nor do we expect that the United Nations should accept NATO's leadership. Both must retain the possibility to act independently. This is not only obvious for the United Nations, but it also applies to NATO, even in crisis management, acting, for example, under article 51 of the United Nations Charter.

Wörner peker på muligheten for NATO til å basere en eventuell aksjon på FNs charter, dvs. artikkel 51 om kollektivt selvforsvar, og altså ikke i enhver situasjon binde seg til en konkret anmodning fra FNs sikkerhetsråd. Det samme er uttalt fra VEUs generalsekretær, Willem van Eekelen. Å fristille seg fra FNs sikkerhetsråd synes imidlertid å være en lite aktuell politikk idag. Det er krigen i Bosnia som de seneste årene har dominert debatten om fredsbevarende/fredsopprettende operasjoner, og ofte har Russland vært tilbakeholden med å gi NATO fullmakter - både i FN og i KSSE. Det synes klart at NATO er avhengig av å spille på lag med Russland når det gjelder eventuelle operasjoner i denne ytterst vanskelige konflikten. Dette gjelder egentlig de aller fleste konfliktsituasjoner som måtte oppstå i Europa. Av de mest aktuelle konfliktsituasjoner er de mange urolighetene i Kaukasus. Det ville åpenbart være utenkelig for NATO å operere i Tsjetsjenia eller Nagorno-Karabakh uten at Russland deltar politisk eller militært.

Deltakelse i militære operasjoner utenfor NATOs ansvarsområde er et politisk spørsmål som må vurderes fra sak til sak, og i NATO og VEU er det regjeringene som bestemmer. Hvert land har vetorett i NATO såvel som i VEU, og det er Stortinget som til syvende og sist avgjør om vi skal sende soldater.

Oppsummering

Formålet med denne fremstillingen har først og fremst vært å sette det norske vedtaket om å stille en bataljon til NATOs hurtige utrykningsstyrker inn i en ramme. Det er lagt vekt på de internasjonale rammebetingelser; det nye sikkerhetsbildet i Europa generelt og forandringene i NATO spesielt. Det er først og fremst NATOs nye politikk, som Norge er forpliktet av, som er den direkte bakgrunn for vedtaket om å opprette en bataljon for hurtig utrykning.

Vi har skissert utviklingen innen NATO siden murens fall, især utmeislingen av den nye strategi og styrkestruktur og NATOs nye hovedfunksjoner. I et Europa i omforming, med en høy grad av ustabilitet i øst, tilpasses strategien ulike former for trusler mot sikkerheten. De enkelte trusler er i utgangspunktet avgrensede, men mange og uoversiktlige. Dette krever en fleksibel styrkestruktur, der hovedingrediensene er til dels kraftige nedskjæringer i de enkelte lands forsvarsbudsjetter, kombinert med økt militært samarbeid gjennom dannelsen av en rekke multinasjonale styrkeenheter. Disse er små, sammensatte og har en høy grad av mobilitet. Telemark bataljon inngår i NATOs umiddelbare utrykningsstyrker, IRF. IRF er den delen av utrykningsstyrkene som stiller størst krav til rask bevegelse.

Videre har vi gjennomgått de konkrete krav IRF-deltakelsen stiller og noen av de utfordringene Forsvaret står overfor. Opprettelsen av Telemark bataljon representerer noe helt nytt for Forsvaret og stiller store krav til omstillingsevne og nytenkning. Modellen er imidlertid i skrivende stund fremdeles uklar. Betingelsene for den enkelte soldat og befal er fremdeles under behandling i Forsvarsdepartementet. Stortinget har gitt departementet spillerom

ved å vedta lov om beordring (vedtatt desember 1994). Befalets fellesorganisasjon har på sin side uttrykt misnøye med manglende gjennomslag for sine krav i departementet. Denne usikkerheten har lammet rekrutteringen til IRF-bataljonen, ifølge bataljonssjef oberstløytnant Arne Druglimo (*Befalsbladet* 8/94). Bataljonsledelsen har også satt spørsmålsteget ved om IRF-bataljonen i det hele tatt kan være operativ den 1. august 1995, slik norske myndigheter har lovet NATO.

Til slutt har vi stilt spørsmålet: Hva slags operasjoner er det egentlig det dreier seg om? Og hvem er oppdragsgiveren? Dette er en debatt som har pågått siden 1991-92 i en rekke internasjonale organisasjoner; NATO, VEU, OSSE og FN. En god del politiske betingelser er fastlagt og et militært begrepsapparat er utarbeidet. Likefullt viser det seg vanskelig å tilpasse dette til virkeligheten, særlig representert ved konflikten i det tidligere Jugoslavia, som fortsatt pågår. Det synes nå klart for de fleste at det er en vanskelig og langvarig prosess å bygge en sikkerhetsorden som omfatter Øst-Europa og de tidligere Sovjetrepublikkene. Det å bygge opp en ny arkitektur i Europa er først og fremst en politisk prosess. Vi er nok ikke kommet langt nok i det politiske arbeidet til at vi kan stole på et system som virker tilstrekkelig preventivt på konfliktutbrudd og som kan sørge for en militær bilegging av konflikter. Telemark bataljon, dersom denne er klar etter tidsplanen, går en usikker verden imøte.

English summary

The Norwegian contribution to NATO's Immediate Reaction Forces

The purpose of this study is to consider the Norwegian decision to contribute a battalion towards NATO's rapid deployment forces in its international context. Emphasis is laid on the changes in the general European security situation and within NATO itself. Norway's decision to form a battalion designed for rapid deployment is the direct result of changes in NATO policy, which Norway is committed to following up.

Since the fall of the Berlin Wall, the rapid transformation of Europe and the instability of the former eastern bloc have led NATO to adapt its strategy and force structure to meet new threats to its security. The individual threats are limited in nature, but they are many and complex. They demand a flexible force structure, the development of which has mainly been conditioned by reductions in defence budgets combined with increased military cooperation in new, small and highly mobile multinational units. The Telemark battalion is part of NATO's Immediate Reaction Forces (IRF), the rapid deployment force that demands the highest degree of mobility.

The study also considers the demands and challenges that Norway's armed forces have to face as a result of their participation in the IRF. Clear answers to some of the problems have yet to be found. The Ministry of Defence is still working on the conditions that will apply for officers and men. The Storting has provided the Ministry with some room for manoeuvre by passing a Secondment Bill in December 1994. Officers' representatives have however expressed dissatisfaction and claim that the Ministry has not taken their demands into account. As a result, recruitment to the new battalion has suffered. Its leadership has questioned whether it will be fully operational by 1 August 1995, as the Norwegian authorities promised NATO.

Finally, the study addresses the the questions of what kind of operations the rapid deployment forces might be required to carry out, and for

whom? Within international organizations such as NATO, the WEU, OSCE and UN, a continuous debate has been carried out on this subject since 1991-92. Some of the political conditions have been determined and military concepts have been developed. But adapting them to reality has proved difficult, especially in the case of the continuing conflict in former Yugoslavia. It is also apparent that the creation of a security order encompassing eastern Europe and the former Soviet Union will be a long and difficult process. We have not come far enough in the construction of a political framework for Europe that can prevent conflicts from breaking out. The Telemark battalion will be facing an insecure world.

IFS Info 2/1995

**Jarle Hammerstad
og Knut Jahr**

Telemark bataljon

*NATO's nye styrkestruktur og
Norges deltakelse i IRF*

IFS

INSTITUTT FOR FORSVARSSTUDIER

IFS Info 2/1995

**Jarle Hammerstad
og Knut Jahr**

Institutt for forsvarsstudier
Norwegian Institute for Defence Studies

Tollbugt. 10
N-0152 Oslo
Norway

Tlf. + 47 22 40 31 05
Fax. + 47 22 40 33 79

IFS
INSTITUTT FOR FORSVARSSTUDIER